

Nyugat-csehországi honismeret: Nyelv

A Nyugat-csehországi honismeret című sorozat megjelentetésének az ötlete még a Csehszlovák Tudományos Akadémia etnográfiai és folklorisztikai intézetében született meg, és teljes összhangban állt a Csehszlovákiában – és általában az Európában – folyó etnikai folyamatok kutatásának állami szintű terveivel.

Az 1990-ben Plzeňben megjelent Néprajz (Národopis) című első kötet folytatásaként – jelentős késéssel – a szintén Plzeňben megjelent kötet a Nyelv (Jazyk) alcímet viseli. Az értékes és egyéni arculatú cseh vidék nyelvi vonatkozásban is rejt magában egy sor kuriózumot, amelyek felkutatását a Nyugat-Cseh Egyetem pedagógiai kara (Plzeň) számos jeles szakembere már lényegében el is végezte: Lumír Klimeš professzor, Jaromír Spal (1913–1990), Libuše Kubů, Marie Terčová, Gertruda Křepelová, valamint a Prágában működő akadémiai intézetek munkatársai.

A cseh kötet azért is érdekes a számunkra, mert Nyugat-Csehország a Monarchia idején is vonzotta a magyar szellemi élet jeles képviselőit (Arany János, Eötvös József, Jánosi Engel József és mások), akik a világhírűvé lett Karlsbadban nemcsak a pihenés és a gyógykezelés lehetőségeit keresték, hanem jóval többet...

Az ismertetésre kerülő kötet Nyugat-Csehország (Cheb és környéke; a világhírű fürdővidék; Plzeň és környéke; a „chodok földje” stb.) legérdekesebb nyelvi sajátosságait tárgyalja, ami az ott élő „tarka etnikum” (csehek, németek, szlovákok, ukránok, lengyelek, oroszok, magyarok, románok) mindennapjaihoz éppúgy hozzátartozik, mint a „pilseni sör”, a becherovka, a Moser-üveg, vagy az itteni porcelán (Karlovy Vary).

Az igen gazdag nyelvi sajátosságok közül a kötet első tanulmánya (Jaromír Spalé) Nyugat-Csehország földrajzi neveivel foglalkozik mind etimológiai, mind tipológiai szempontból.

Az egykori Csehszlovák Tudományos Akadémia cseh nyelvészeti intézete nyelvjárasi osztályának volt munkatársa, Jaroslav Voráč (1989) Nyugat-Csehország nyelvjárásait dolgozta fel még 1947–1953 között, amit aztán 1960 előtt még egyszer felülvizsgált és pontosított.

A cseh „határvidék” cseh morfológiai és szóképzési sajátosságait Vorač munkatársa, Pavel Jančák dolgozta fel.

A szociolingvisztikai tanulmányok sorát Libuše Kubů munkája nyitja (Sokolov és Karlovy Vary járás néhány üveg- és porcelángyárának szlengje), ami a megelőző évtized (1984; 1986; 1988;) felméréseire és kutatásaira épül.

A plzeňi Pedagógiai Kar cseh nyelvészeti és irodalmi tanszékének professzora – a Szlang és argó című nemzetközi konferenciák fáradhatatlan szervezője – Lumír Klimeš (a megelőző kutatásaihoz híven) három „rétegnyelvi” területet dolgoz fel a kötetben, elképesztő alapossággal: a sörgyári szlenget; a Škoda Művek (Plzeň) reaktortermé reaktorburokgyártó egysége munkatársainak a szlengjét, valamint a postai dolgozók szlengjét.

Marie Terčová tanulmánya A sportszlang címet viseli, mely a röplabda és a sportlövészet szaknyelvét célozza meg, mivel ez a két sportág Nyugat-Csehországban nagy hagyományokkal és eredményekkel dicsekedhet.

A Nyugat-Csehországban került szlovákok nyelvjárásait írja le Helena Nosková (a Csehszlovák Tud. Akadémia etnográfiai és folklorisztikai intézete), ami azért is érdekes a számunkra, mert a Sokolov és Karlovy Vary környékére került szlovákok nyelvjárasi sajátosságait is feltérképezi a szerző (249–250 lap).

Gertruda Křepelová a kb. 1 millió lakost számláló Nyugat-Csehország két német nyelvjárása – a chebi és az „érchegységi” – jellemzését adja.

A Nyugat-Csehországban élő magyar etnikum számát a Klimeš professzor által szerkesztett – 500 példányban kiadott – kötet mintegy ötezerre (!) teszi, azonban azok „honismereti” státuszát a már említett 1. kötet sem tárgyalta érdemben. A cseh-magyar nyelvi kontaktusok érvényesülését, mibenlétét a 2. kötet is „elkerüli”, s ez – információink szerint – azzal magyarázható elsősorban, hogy az említett területen nincs olyan szakember, aki az e területre 1947-ben deportált, „elfeledett magyarok” (Dobossy László) dolgaival érdemben foglalkozna, azokat kutatási objektumnak tekintené.

A Magyarországra vonatkozó utalások egy része a kötetben pontatlan, mert pl. Komló (Baranya m.) sosem volt Magyarországon „szlovák nyelvi sziget” (243. lap), legfeljebb Tótkomlós.

(Západočeská vlastivěda. Jazyk, Lumír Klimeš a kolektiv, Západočeské nakladatelství, Plzeň, 1992. 269 p.)

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Az orosházi József Attila Általános Iskola múltja és jelene

Meghiitt hangulatban tartották meg a szervezők (1994. október 10–14.) az orosházi József Attila Általános Iskolában a centenáriumi hét rendezvényeit. Tartottak hangversenyt, megszervezték a nyugdíjas pedagógusok találkozóját, a diákok számos területen vetélkedhettek, érdekes volt az iskolatörténeti kiállítás, az iskola tanulóinak nagyon tetszett az ünnepi gálaműsor, az ünnepi hetet végezettel jótékonyági bál koronázta meg a felnőttek számára. Az estély ráirányította a város figyelmét az intézményben folyó nevelő-oktató munkára. A befolyt bevételek a számítástechnika-oktatás fejlesztését, az idegen nyelvek tanítását, az iskolai könyvtár fejlesztését segítik.

A centenáriumi hét előtt jelent meg 800 példányban az iskola történetét bemutató értékes könyv *Káldy Antalné és Pusztainé Szabó Margit* szerkesztésében. Ez a munka is azt bizonyítja, hogy minden iskola, akárhol van is, a múltból indul, de a jövőbe tart. Tanúskodik arról is, hogy aki tanulni kezd, annak akár évtizedek múlva is normális észjárású embernek, felnőttnek kell (illik) lennie, bármekkora lép is előre addig a tudomány, bármekkora változik is a társadalom. Csakhogy minden iskola, akárhol van is, bélyegként viszi a hátán a legszigorúbb jelent. Az orosházi centenáriumi évforduló két évvel előzi meg a magyar iskola születésének jelképes ezredik évfordulóját. Ezek a jeles események készítették az iskola vezetését, hogy az intézmény történetéről összegzést készítsenek, s bemutassák a tantestület jelenlegi törekvéseit. Mint az igazgató, Pusztainé Szabó Margit írja a könyv előszavában, az iskola történetének feldolgozására eddig még nem került sor, tehát a szerkesztők úttörő munkát vállaltak.

A feldolgozás menetében az időrendi szempontot igyekeztek előtérbe helyezni, de helyesen egy-egy téma végigvezetésével alkalmanként megtörték ezt a rendet. Forrásanyagként felhasználták az iskolai évkönyveket (az 1950-es évekig készítették évkönyvet az iskoláról), az iskola levéltári anyagát és egyéb fellelhető dokumentumokat, valamint pedagógusok és tanítványok visszaemlékezéseit. Megállapítható tehát, hogy az iskolatörténeti munka jól dokumentált, állításait a szerzők, szerkesztők kellően bizonyítják.

Mint Pusztainé Szabó Margit leszögezi a kötet előszavában, nem törekedtek teljességre, az iskola történetét vázlatosan, tényekre építve, személyes állásfoglalásoktól mentesen kívánták